

Øvelse 5: Ta stilling

Mål med øvelsen: Elevene skal gjennom å reflektere over ulike påstander, gjøres oppmerksomme på egne meninger og kunne ta stilling til ulike problemstillinger. De skal kunne argumentere og debattere for hvorfor de har tatt dette standpunktet, lære respekt for andres standpunkter og ulike meninger, samt være åpne for at det er greit å endre mening dersom det kommer nye argumenter og saksopplysninger man ikke tidligere har vurdert eller vært klar over.

- **Aktuelle fag:** Alle
- **Antall deltakere:** Inntil 30 personer
- **Tidsramme:** Fra 10 min. til en skoletime
- **Utstyr:** Ingenting. Øvelsen kan tilpasses alle fag, og forskjellige læringsmål/kompetansemål, ved å lage nye påstander tilpasset faget.

Metode

1. Deltakerne får en rekke utsagn og påstander som de nå skal ta stilling til. Presiser at det ikke finnes riktige eller gale svar eller standpunkt, og at det er lov å ta et annet standpunkt enn det man egentlig mener

for å skape debatt. Det er også vanlig å forandre oppfatninger, tanker og standpunkt både i/etter en debatt, og gjennom hele livet.

Elevene markerer enig- eller uenighet til påstanden ved å stille seg på en linje med en skala fra helt enig til helt uenig. Enig=1, Helt uenig=10. Varier med å spørre (enig, uenig eller i midten).

2. Etter hvert utsagn stiller du spørsmål til elevene:

- Hvorfor står du her?
- Vil du fortelle mer om det?
- Du kan også følge opp med: Er det tvil om hva som mentes med påstanden?
- Husk å spørre forskjellige personer slik at det ikke er de samme som forklarer sitt standpunkt hver gang.

3. Åpne for at det er lov å bytte plass dersom noen hører gode argumenter. Elevene vil kunne se at noen har valgt samme standpunkt som dem selv, men med annen argumentasjon. Det kan også skje at andre har valgt et annet standpunkt enn dem selv, men med samme argumentasjon.

4. Etter at dere er ferdige med å ta standpunkt til påstander, kan dere ta en felles runde der dere snakker om: Hvilke påstander det var vanskeligst å ta stilling til? Hvordan liknende påstander fremstilles i media? Er det noen demokratiske verdier det er motsetninger mellom og så videre?

Start med en av de to første påstandene, som er en relativt ufarlig øvelse, for å vise hvordan man skal flytte seg, og starte diskusjonen. Dersom alle er enige kan du minne om at det er lov å innta andre standpunkt enn sitt eget for å skape debatt. Minn gjerne også elevene på å vise respekt for ulike meninger.

Velg påstander og utsagn fra denne lista

1. Cola er bedre enn Solo

2. Sommer er bedre enn vinter.
3. 40-åringer er best egnet til å styre landet.
4. Jeg kan si hva jeg vil så lenge det bare er tull.
5. Det bør innføres en øvre grense for stemmerett.
6. Alle har like muligheter i Norge.
7. 16-åringer er modne nok til å stemme.
8. Ungdom har stor innflytelse på lokale beslutninger.
9. Gutter er mest samfunnsengasjert.
10. Valg og politikk er en jenteting.
11. Det er rettferdig at 65% av ordførerne er menn.
12. Jenter og gutter kan selv bestemme hva de vil bli.
13. Ekstreme holdninger bør forbys.
14. Nivådelt skole er best.
15. Kollektivtransport bør være gratis.
16. Helsesykepleiertilbud på videregående er en menneskerett.
17. Se for deg en fotballspiller. Vår påstand er at du/de fleste tenkte på en mann.
18. Turban bør være forbudt i skolen.
19. Det er greit å kalle andre for «homo».
20. Vi er flinke til å inkludere folk på denne skolen.
21. Norge er et likestilt land.
22. Innvandrere som kommer til Norge må tilpasse seg norske verdier og norsk kultur.
23. Vi må tåle mer overvåking og mindre privatliv for å forebygge nye terrorangrep.
24. Det er umulig å skape likhet mellom rike og fattige.
25. Gutter er like flinke som jenter til å passe barn.

26. Vi burde hjelpe eldre og fattige i Norge, fremfor å drive bistand til u-land.
27. Alle kan komme seg ut av fattigdom hvis de bare prøver hardt nok.
28. Det er greit å bruke vold for å stoppe urettferdighet.
29. Demokrati er alltid bedre enn diktatur.
30. Handel fører til utvikling.
31. Ungdom kan være med på å forandre verden.
32. Verden har blitt mer rettferdig de siste tiårene.
33. Det er ikke mulig å utrydde fattigdom i verden.
34. Mer kunnskap om kropp og seksualitet fører til at det blir færre unge mødre.
35. Romantiske følelser og seksuelle erfaringer handler også om menneskerettigheter.
36. Homofile og lesbiske blir ikke diskriminert.
37. Foreldrene mine påvirker mine valg mest.
38. Jeg skal studere etter videregående.
39. Jeg har god kjennskap til hvilke studier som finnes.
40. Jeg vet hvilke egenskaper som trengs i forskjellige yrker.

Noen spørsmål man kan stille eller snakke om til påstandene

Spørsmålene er nummerert og følger de første 24 påstandene over.

1. Hvordan er det å ta et standpunkt og flytte seg slik i rommet?
2. Er det lett å ta et standpunkt som er annerledes enn det du egentlig mener?
3. Hvordan er aldersfordelingen blant de som styrer? Er det ikke en forutsetning å ha litt erfaring, men samtidig ikke være for gammel?
4. Hvem skal vi høre på – den som kommer med utsagnet eller den ytringen gjelder? Hvor går grensene for ytringsfriheten? Er det greit å komme med hatytringer siden de er lovlige, eller bør vi ha andre kriterier for hva som er greit? Hva med tull på nett vs. face to face?

5. Når barn og ungdom ikke kan stemme de 16-18 første årene av livet, hvorfor skal noen stemme de siste 16-18 årene? Hva bør eventuelt aldersgrensa være?
6. Hva er det som begrenser mulighetene til mennesker i Norge? Hva begrenser mulighetene til mennesker i andre land?
7. Bør man ikke kunne stemme når man kan øvelseskjøre bil, straffes og er over seksuell lavalder? Hvor mye mer moden er man som 18-åring enn som 16-åring?
8. Hvor stor innflytelse har elevrådet på skolen? Hvor stor innflytelse har ungdomsrådet/ungdommens kommunestyre i kommunen? Hva skal til for å få mer innflytelse? Har dere noen eksempler på saker som ungdommene har fått gjennomslag for?
9. 60 prosent av de som sitter på Stortinget og i kommunestyrene er menn. Er det en «gutteting» å la seg velge inn i styrer og verv? Hva kan vi gjøre for at flere kvinner blir medlemmer av kommune- styrer og Storting?
10. Ved de siste lokalvalgene brukte 5 prosent flere kvinner enn menn stemmeretten sin. Er det da sånn at å bruke stemmeretten er en jenteting? Hva skal til for at flere gutter stemmer?
11. Alle ordførerne er valgt, så er det ikke rettferdig? Har kvinner like stor mulighet til å bli ordfører? Hva kan vi gjøre for at flere kvinner kan bli det?
12. Har jenter og gutter like muligheter i Norge? Hva slags ulike forventninger har vi til jenter og gutter? Er det lett å velge utradisjonell utdanning?
13. Hvem skal bestemme at noe er ekstremt? Hvor mye makt ligger det i å bestemme hva som skal være lov å si?
14. Hva er fordeler og ulemper med å plassere mennesker i grupper ut fra hvor godt de presterer på skolen?
15. Tror du flere ville tatt buss hvis det var gratis? Hva om busselskapet ikke kan kjøre like ofte? Vil du ha buss oftere eller billigere?
16. Helsetilbud er en menneskerett, men er det en rettighet å snakke med helsesykepleier? Er det like viktig med lege, psykolog, miljøarbeider eller andre voksne å snakke med som helsesykepleier?

17. Har du hørt en nyhetsoppleser si «Landslaget har spilt en viktig kamp» der det har handlet om herrelandslaget i fotball? Hvorfor får ikke kvinnelandslaget i fotball like mye oppmerksomhet når de presterer mye bedre?

18. Bør det være forbudt å bruke kors, kalott og sjal, eller får vi et bedre samfunn dersom alle får bruke de religiøse klærne de selv ønsker?

19. Er det greit å kalle noen homofil, hvis personen faktisk er det? Er det greit å kalle noen for «hetero»?

20. Er det lett å si fra om mobbing? Er det lett å komme til skolen som innflytter? Blir alle invitert med på sosiale treff?

21. Kvinner tjener 85% av det menn tjener. Er det å være likestilt? Fedre har mindre sjanse til å få delt omsorg eller hovedomsorg for barn etter samlivsbrudd. Er det å være likestilt?

22. Hva menes med norske verdier og norsk kultur? Er kultur alltid det samme, eller er kultur noe som endrer seg? Har vi bare én kultur i Norge? Hva er norske verdier? Er det vi forbinder med norske verdier bare norske?

23. Overlever innspillene til skolens ledelse og be om svar på hvordan skolen følge opp.

24. Er det et mål å utjevne ulikhet? Hvordan tror du det er å leve i et land med store forskjeller versus land med små forskjeller?

Variasjon 5.1: Fire hjørner

- **Utstyr:** Fire ark/plakater der det står: Enig, Uenig, Kanskje/Litt, Vet ikke
- **Metode:** Arkene legges i hvert sitt hjørne/ henges på hver sin vegg. Prosessleder/ord- styrer står i midten. Påstandene leses, og alle velger det svaret som samsvarer med eget standpunkt eller velger seg et standpunkt.
- **Forklar de ulike alternativene:** «Kanskje» betyr at eleven har reflektert over spørsmålene tidligere og er i tvil, mens «Vet ikke» betyr at eleven ikke har tatt, eller ikke greier å ta stilling til spørsmålet.

- **Samle elevene i midten av klasserommet. Gi følgende**

instruks: «Jeg leser opp ulike påstander. Du får ti sekunder til å tenke deg om. Ikke snakk med noen andre. Når jeg gir signal, går du til det hjørnet du har bestemt deg for.»

- Etter hver påstand reflekteres det innad i gruppen hvorfor de har valgt å stille seg der de står. Dersom det er mange som har valgt det samme, kan man enten oppfordre noen til å bytte plass og innta et annet standpunkt for diskusjonens skyld, eller be dem dele seg for å diskutere i mindre grupper.
- Etter 3–5 minutter kjøres en lik prosess som i øvelsen over, der man utfordrer hver gruppe til å argumentere for sitt ståsted. Det er lov å skifte standpunkt underveis.
- Etter hver refleksjonsrunde samles alle elevene i midten av klasserommet på nytt, før en ny påstand leses opp.

Merk: Når det åpnes for refleksjon og diskusjon innad i gruppene først, blir prosessen mer tidkrevende, men den åpner også for mange gode diskusjoner. Denne varianten krever en god og tydelig ordstyrer, som kan peke på likheter og forskjeller i argumentasjonene, og som holder tematikken. Vår erfaring er at denne øvelsen fort kan bli tidkrevende, fordi elevene tar diskusjonen og ordet, og man bør derfor ikke legge opp til så mange spørsmål/påstander.

Variasjon 5.2: Diskutere påstander

Påstandene i øvelsen kan diskuteres i grupper, eller elevene kan krysse av på et skjema for Enig, Uenig, eller Usikker før man diskuterer i plenum.

Variasjon 5.3: Debatt om påstander

Istedenfor å ta stilling ved at elevene beveger seg rundt i rommet, kan påstandene deles ut til elever.

Tre og tre elever får en påstand

- En elev skal være for påstanden og finne gode argumenter for å støtte denne.
- En elev skal være mot påstanden og forberede argumenter mot.
- Den tredje eleven skal være ordstyrer.

La alle eller et utvalg grupper få diskutere påstandene foran resten av klassen. De andre elevene kan komme med innspill dersom det er behov, gjerne når noen har framført gode eller kreative poeng eller innlegg.

Variasjon 5.4: Fire hjørner, gruppevis

Del inn i grupper, og lag «bord-duker» i A3-størrelser delt inn i fire ruter etter prinsippet til Fire hjørner, der det står: Enig, Uenig, Kanskje, og Vet ikke. Forklar som i Fire hjørnet at «Kanskje» betyr at eleven har reflektert over spørsmålene tidligere og er i tvil, mens «Vet ikke» betyr at eleven ikke har tatt, eller ikke greier å ta stilling til spørsmålet.

Alle elevene i gruppen plasserer sin kopp/drikkeflaske/brikke på «bord-duken» på det standpunktet de har valgt. Alle presenterer sitt valg for gruppen, før de drøfter neste påstand.

Variasjon 5.5: Ikke forklar

Dersom øvelsen gjennomføres tidlig etter oppstart i august, eller blant elever på ungdomsskolen, er det ikke nødvendig å få begrunnelse for hvorfor elevene har stilt seg der de står. Gjennomfør øvelsen som beskrevet innledningsvis, men la bare elevene ta fysisk stilling i rommet, uten å si hvorfor de står der de står.

Variasjon 5.6: Bruk øvelsen Fri og fordomsfri?

Øvelsen Fri og Fordomsfri? gir påstander knyttet til fordommer og stereotyper. Elevene må ta valg ved å flytte seg rundt på ulike standpunkter.

[Du finner øvelsen på Raftostiftelsens nettsider](#)

Referanse

Øvelsen er hentet fra Compass (Europarådet), tilpasset av Det Europeiske Wergelandsenteret, Likestillingssenteret, Kristin Tinnmansvik i Trondheim kommune og Buskerud fylkeskommune.